

कोश परिचय

पदनाम कोशाच्या सुधारित आवृत्तीच्या मांडणीबाबत थोडा खुलासा करणे जरूर आहे. या कोशाची रचना पुढीलप्रमाणे चार भागांत करण्यात आली आहे:—

पहिला भाग—पदनामांची सूची (इंग्रजी-मराठी)

दुसरा भाग—पदनामांची सूची (मराठी-इंग्रजी)

तिसरा भाग—संस्था, कार्यालये, मंडळे इ. ची सूची (इंग्रजी-मराठी)

चौथा भाग—संस्था, कार्यालये, मंडळे इ. ची सूची (मराठी-इंग्रजी)

पदनामे पूर्वीप्रमाणे विभागावार न देता त्यांच्या इंग्रजी-मराठी व मराठी-इंग्रजी वर्णक्रमानुसारच देण्यात आली आहेत. त्यामुळे निरनिराळ्या विभागांत एकाच पदनामाची पुनरावृत्ती टाळता आली. प्रत्येक विभागाची कर्मचारी संरचना थोडपाफार फरकाने सारखीच असते. त्यामुळे मूळ पदनामे विली असता त्यावरून हवी तशी पदनामे आता संबंधित व्यक्तींनाही तयार करता येतात. उदा. Commissioner म्हणजे आयुक्त हे एकदा ठरल्यानंतर, Additional Commissioner, Assistant Commissioner ही पदनामे अपर आयुक्त, सहायक आयुक्त अशी तयार करता येतील. यासाठी Additional, Assistant वगैरे पदनामांच्या आधी जोडण्यात येणाऱ्या विशेषणांचे पर्याय कोशाच्या सुरवातीस देण्यात आले आहेत. त्यातूनही असिस्टंट, अॅडिशनल, जॉईंट इ. शब्द जोडून येणारे एखादे पदनाम नमुन्याबाल्ल पण स्वतंत्रपणे म्हणजे संलग्न विभागाचे, संस्थेचे वगैरे नाव न लिहिता शक्यतोवर देण्यात आले आहे. मात्र विविध विभागांच्या किंवा संस्थांच्या नावाबरोबर होणारी त्याची बरीचशी पुनरावृत्ती टाळण्याचा प्रयत्न केला आहे. काही पदनामे बऱ्याच ठिकाणी ती ज्या संस्थांमध्ये अस्तित्वात असतील त्या संस्थेच्या नावाशी जोडून येतात जसे Chief Chemist, Public Health Laboratory इ. अशा ठिकाणी Chief Chemist एवढेच पदनाम दिलेले आहे. " मुख्य रसायनज्ञ " असे दिल्यानंतर पुढे ते पद कोणत्या संस्थेतील आहे हे संबंधित व्यक्तीला, संस्था, मंडळे इ. च्या नावांच्या सूचीच्या मदतीने तयार करता येईल. यामुळेही बरीचशी पुनरावृत्ती टाळणे शक्य झाले आहे. Minister, Deputy Minister यांसारखी पदनामेही स्वतंत्र म्हणजे त्या त्या पदाची खाती न लिहिता दिलेली आहेत. सोयीसाठी विभागांच्या नावाचे स्वतंत्र परिशिष्ट कोशाच्या शेवटी जोडण्यात आले आहे.

Registrar या पदनामाच्या बाबतीत मात्र, त्याचा पर्याय प्रबंधक व्यावा की निबंधक असा थोडा गोंधळ होण्याची शक्यता विचारात घेऊन, पुनरावृत्ती अपवाद म्हणून केली आहे. तसेच पदनामाच्या पुढे आवश्यक तेव्हा कंसात संबंधित विभागाचा उल्लेख केलेला आहे.

दुसरे असे की, पूर्वीच्या कोशातील निव्वळ लिप्यंतरित पदनामे जसे भालदार, चोपदार, मामलेदार, मिस्त्री, हवालदार इ. या कोशातून वगळण्यात आली आहेत. तर भाषा सल्लागार मंडळाच्या सल्ल्याने या पदनाम कोशात काही पदनामे नव्याने समाविष्ट करण्यात आली आहेत.

मराठी पदनामांचा वर्णक्रम भाषा सल्लागार मंडळाने ठरवलेल्या वर्णक्रमानुसार लावण्यात आला आहे. प्रस्तुत क्रम पुढीलप्रमाणे आहे :—

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, लृ,
 ए, ऐ, ओ, औ, —, ;,
 क्, [क् + ष् = क्ष], ख्, ग्, घ्, ङ्
 च्, छ्, ज्, झ्, ञ्
 ट्, ठ्, ड्, ढ्, ण्
 त्, थ्, द्, [द् + न् + य् = ज्ञ], ध्, न्,
 प्, फ्, ब्, भ्, म्
 य्, र्, ल्, व्
 श्, ष्, स्, ह्, ल्

क्ष व ज्ञ ही स्वतंत्र अक्षरे न मानता क्ष हे क् + ष् चे व ज्ञ हे द् + न् + य् चे जोडाक्षर असल्याने त्यांचा वर्णक्रम अन्य जोडाक्षरांप्रमाणे अनुक्रमे क् आणि द् वर्णानंतर लावण्यात आला आहे.

सर्वसाधारणपणे पदनामांच्या आधी येणारी विशेषणे

Additional
 Assistant
 Auxiliary
 Chief
 Deputy
 Ex-Officio
 Head
 Joint
 Junior
 Senior
 Sub
 Under

अपर (पदनामाच्या बाबतीत 'अतिरिक्त' नाही.)
 सहायक
 साहायकारी
 मुख्य
 उप
 पदसिद्ध
 प्रमुख (Headmaster साठी मुख्याध्यापक हा अपवाद)
 सह
 कनिष्ठ
 वरिष्ठ
 दुय्यम, उप (संदर्भानुसार)
 अवर